

Міцкевіч і вольнае мулярства*

I. Уплыў ісціннага вольнага мулярства

Цяжка ўстанавіць, ці захоўваліся вольнамулярскія традыцыйныя сярэдзіны бліжэйшых сваякоў аўтара “Оды да маладосці”. З літоўскіх Міцкевічаў да віленскай жаночай ложы “Дасканалая вернасць” належала нейкая Міцкевічавы (1781). Аднак невядома, ці паходзіла яна з той самай сям’і. У літоўскіх ложах былі два Маеўскіх, але і ў гэтым выпадку мы не ведаем, ці былі яны сваякамі Адама па матчынай лініі¹.

Як вучань наваградскай школы малады Міцкевіч напэўна чуў пра мясцовую ложу “Вузел еднасці”. У ёй працавалі найбольш вядомыя наваградскія чыноўнікі, афіцэры і зямлеўласнікі. Згадаю пра трох Вайніловічаў – былога генерала польскіх войскаў Фларыяна, маршалка Наваградскага павету Юзафа і наваградскага судзю Яна. Таксама трэба назваць падпалкоўніка польскіх войскаў Адама Солтана, капітана Караля Белапятровіча, камандзіра эскадрона Юзафа Незабытоўскага і харунжага Наваградскага пав. Яна Слізня². Вольныя муляры ў той час асабліва не хаваліся, а ў Наваградку нават пры вялікім жаданні цяжка было б схаватца. Мясцовыя вучні перашэптваліся паміж сабой пра таямнічыя і загадкавыя сходы братоў ложы.

Універсітэцкія гады Міцкевіча супалі з росквітам вольнага мулярства ў Вільні. У гэтым горадзе ў той час працавалі пад кіраўніцтвам Правінцыяльнай ложы “Дасканалая еднасць” наступныя ложы – “Руплівы ліцвін”, “Доб-

* Станіслаў Малахоўскі-Лэмпіцкі (1884-1959) з’яўляецца адным з найбольш аўтарытэтных польскіх гісторыкаў вольнамулярскага руху. Ягоны артыкул, прысвечаны адносінам А. Міцкевіча да вольнага мулярства, быў надрукаваны ў часопісе *Ruch Literacki* (1930. № 7). Пазней не перадрукоўваўся. Пры публікацыі гэтага артыкула было вырашана пакінуць без перапрацоўкі ўсе аўтарскія спасылкі. Многія з іх зроблены на рэдкія і цяжкадаступныя ў Беларусі крыніцы і літаратуру. Таксама трэба адзначыць, што аўтарская гіпотэза наконт таго, што А. Міцкевіч мог быць вольным мулярам 2^о ці 2-й ступені (г.зн. чаладнікам) трымаецца на памылковым тлумачэнні значэння масонскага тэрміна “Бооз”. Аўтар артыкула, які з’яўляўся не толькі даследчыкам гісторыі вольных муляраў, але і сам належаў да Вялікай нацыянальнай ложы Польшчы ў міжваенны час, не мог не ведаць сапраўднага значэння гэтага тэрміна. Магчыма, ён свядома ўводзіў у зман чытачоў. На самой справе прыведзеныя факты дазваляюць сцвярджаць, што А. Міцкевіч мог быць вольным мулярам 1^о або 1-й ступені (г.зн. вучнем) (заўвага перакл.).

¹ St. Małachowski-Lempicki. Wykaz polskich łóż oraz ich członków... Kraków, Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, 1929, str. 271 (382) Nr 5156; str. 142 (253) Nr 2160, Nr 2165.

² Obraz B.B. Członków S. i D. Łoży św. Jana pod osobnym nazwaniem *Węzeł Jedności* na wschodzie Nowogródka. Na rok p. Ś. 5820.

ры пастыр”, “Школа Сакрата” і “Славянскі арол”. Амаль уся прафесура і капітул належалі да ложаў. Рэформа вольнага мулярства прафесара Шымкевіча (1818), накіраваная на ажыўленне дзейнасці гэтага таварыства шляхам пераадолення руціны і таямнічасці, напэўна зацікавіла Міцкевіча.

Моцны ўплыў на маладога студэнта мелі прафесары-масоны – славуты Гродэк і Леан Бароўскі, духоўны вучань нямецкіх братоў Лесінга³ і Гердэра. Але найбольш моцна ўплываў на паэта Тамаш Зан, сябра Правінцыяльнай літоўскай ложа “Дасканалая еднасць”, які “жыў прынцыпамі вольнага мулярства – “братэрская роўнасць”, лад, згода, еднасць, лагоднасць, праўда, мудрасць, сталасць, моц, смеласць і любоў, што пашыралася на “мільёны людоў”. Мэту вольных муляраў Зан акрэсліў у двух радках:

*Niechaj w Mularzach znajdzie przez naszą życzliwość
Bóg prawą cześć, kraj wsparcie, a ludzie szczęśliwość*⁴.

Зан стварыў Таварыства філаматаў, абапіраючыся на ўзор вольнага мулярства. Як у ложах, так і на сходах філаматаў панавала паэзія, літаратура і навука. Пад моцным уплывам масонства ўзніклі Таварыствы філарэтаў і Прамяністых. Мэта Прамяністых – падтрымка беднай моладзі – была ўзятая з вольнага мулярства. Адным з галоўных прынцыпаў ложаў была міласэрнасць у адносінах да бедных. Зан разам з рушпівым вольным мулярам Янам Чачотам належаў да бліжэйшых сяброў аўтара “Дзядоў”.

Паэт закончыў універсітэт і перабраўся ў Коўна, дзе не было ложа. Аднак духоўна ён па-ранейшым быў звязаны з Вільняй. У лістах згадваў пра вольнае мулярства: “Ежа, паляванне, любаванне прыгажосцю, – пісаў ён да Яжоўскага і Петрашкевіча, – слуханне, гульня, дзеянні, размовы нават пра ложа з цецэрукамі” (масонамі). “Тамаш Зан паміж цецэрукоў такуе, – піша ён зноў да Петрашкевіча (1821). – Шэрок (Тэадор Лазінскі) дабраўся да яшчэ больш вялікіх птушак (вугольшчыкаў⁵), якія надаўна ў нас з’явіліся з паўднёвых краінаў (Італія); але гэтыя птушкі належаць да вялікіх асобнікаў, а мы да гэтага часу трымаемса *passive*... аднак не без надзеі моцнага ўдзелу”⁶.

³ St.Małachowski-Lempicki. Lessing wolnym mularzem. Epoka. Nr 20. 1929.

⁴ „Wiersz przez br. Zana deklamowany na obrzędowych pracach loży prow. litewskiej w dzień obchodu uroczystości św. Jana”. Ён быў апублікаваны Феліксам Пшыемскім на старонках *Pamiętnika Literackiego*: Nieznany wiersz Tomasza Zana. (Rocznik VI. Zeszyt I. 1907), а таксама княндзом Ст.Залэнскім у кнізе *O masonii w Polsce*. (Kraków, 1908). Пшыемскі згадвае, што песню А.Міцкевіча „*Hej, radością oczy błysną*” спявалі па нотах адной з масонскіх песен.

⁵ Г.зн. “карбанарыяў” (заўвага А.С.).

⁶ Гэтыя дзве цытаты ўжо апублікаваў прафесар І.Хжаноўскі: *Chleb macierzysty Ody do młodości* (Wydanie trzecie. 1924. Biblioteka uniwersitetów ludowych. 232. IV. „Oda do młodości” a poezja wolnomularska).

На падставе гэтых апошніх словаў мы можам сцвярджаць, што паэт меў намер далучыцца да карбанарыяў. Калі ў акадэмічных колах Міцкевіч ускосна трапляў пад уплывы вольнага мулярства, то прыведзеныя фрагменты сведчаць, што і сапраўднае “каралеўскае майстэрства” не было чужым для яго і прыцягвала ягоную ўвагу.

У творчасці Міцкевіча ўпершыню выразныя вольнамулярскія ўплывы адчуваюцца ў “Одзе да маладосці”. На самой справе гэта тыпова мулярскі твор, які магло дэкламаваць і спяваць у кожнай ложы “па ўсім свеце”. Затрымаюся толькі на найбольш характэрных месцах:

1. Dziekiem w kołębce kto leb urwał Hydrze...

Геракл быў сімвалам вольнага мулярства. Ягонья подзвігі – перамога над лерненскай гідрай альбо Цэрберам (цемрай), ачыстка стайняў Аўгея ды інш. – муляры ўспрымалі як перамогу над сіламі зла, з якімі неабходна змагацца (“...*wieczna mgła zaciemnia obszar gnusności, zalany odmetem*”). Ложа ў Магілёве на Дняпры нават называлася “Геркулес у калысцы” (1776)⁷, як напамін пра забойства грэчаскім героем змеяў у калысцы (лерненскую гідру ён перамог, калі стаў дарослым)⁸.

*2. Hej! Ramie do ramienia! spółnemi lancuchi
Opaszmy ziemskie kolisko!*

У канцы сталовай ложки (банкету) Майстар кафедры гаворыць: “Апошні раз страляем (уздымаем тост) з выкладам табліцы маляванай за здароўе ўсіх вялікіх і малых муляраў ад аднаго полюса зямлі да другога, таму перад выстралам (тостам) браты таямнічай лігі няхай зробіць агульны ланцуг, яднаючы полымя з полымем”. Браты станавіліся ў праёме падковы стала, падаючы сабе рукі: Майстар кафедры са сваімі суседзямі, Дазорцы з братамі службоўцамі, афіцэры паміж сабой і іншыя браты такім спосабам, каб локаць правай рукі аднаго дакранаўся да локця левай рукі другога, далонь на плячы суседа і наадварот⁹. Масонскі ланцуг азначаў еднасць і братэрства ў ложы. Аналагічна разумеў яго Міцкевіч, які, безумоўна, ведаў гэты рытуал.

*3. Dalej, bryło, z posad świata!
Nowemi cię pchniemy tory...*

Галоўнай мэтай вольных муляраў з’яўляецца змаганне супраць цемры і забабонаў старога света і штурханне яго на новыя шляхі. Глыба (неапрацава-

⁷ St.Małachowski-Lempicki. Wykaz... str. 40 (151) Nr 71.

⁸ У маёй калекцыі знаходзіцца масонскі дукат з выявай Геракла, які правым плячом абапіраецца на калону, пакрытую львінаю скураю, а ў левай руцэ трымае рог багацця, з якога сыплюцца масонскія сімвалы – цыркуль, адвес, кельма, вугольнік і лінейка. Без даты.

⁹ Cérémonies et coutumes religieuses. Paris, 1809. Frank-Massonia mężczyzn i kobiet. Wilno, 1820.

ны камень) пры дапамозе цыркуля, вагі і вугольніка становіцца апрацаваным кубам. Вучань (яго сімвал – неапрацаваны камень) становіцца чаляднікам, сімвал якога – куб. Паводле мулярскага вучэння, неапрацаваны камень азначае хаос, пачатак усяго, нават нашае грамадства, а куб – росквіт грамадства¹⁰. Адсюль лозунг: *Ordo ab Chao*, з хаосу – лад, змешчаны на дыпламах французскіх лож.

4. *Jednem: Stań się! Z Bożej mocy
Świat rzeczy stanął na zrębie*¹¹ ...

Вялікі Будаўнік сусвету (Бог) стварыў зямлю. Масоны лічаць стварэнне сусвету будаўніцтвам, а зруб у будоўлі мае прынцыповае значэнне.

5. *W krajach ludzkości jeszcze noc głucha
Żywioły chęci jeszcze są w wojnie...*

.....
Wyjdzie z zamętu świat ducha!

Неачэсаны камень, калі стане кубічным – чытаем у кнізе для шостаі ступені кавалера Усходу – з’яўляецца невызначанай матэрыяй, дзе пайднанія элементы і прынцыпы развіваюцца пры дапамозе ажыўляючага ўнутранага духа і паступова набліжаюцца да мэты, якую Стваральнік вызначыў для кожнага гатунку і кожнага плода¹².

6. *Pryskają nieczule lody
I przesady światło ćmiące...
Witaj jutrzeńko swobody,
Zbawienia za tobą słońce!*

Вольнае мулярства, як ужо адзначалася, змагаецца з забабонамі і цемрай, імкнецца да золку, свабоды і сонца. На гэта ўказваюць таксама назвы ложаў – “Пераможаны забабон” (Кракаў), “Разагнаная цемра” (Жытомір), “Узыходзячы золак” (Радом), “Візантыйскі золак” (Канстанцінопаль), “Шчаслівае вызваленне” (Нясвіж), “Узыходзячае сонца” (Ломжа).

Чыста мулярскія фрагменты сустракаем таксама ў “Песні філарэтаў”:

*Cyrkla, wagi i miary
Do martwych użyj brył*¹³.

Муляр пры дапамозе цыркуля, вагі і вугольніка ператварае мёртвыя глыбы, г.зн. неачэсаныя камяні ў кубы. “Рамеснікі альбо простыя рабочыя ка-

¹⁰ Nauka wolnego mularstwa w trzech pierwszych stopniach ku wygodzie Najprzewielebniejszej loży Świątyni Izis zebrane. Рукпіс прадстаўлены ў фрагментах кс. С.Залескім (op.cit.).

¹¹ Цытаты 2 і 4 апублікаваў праф. І.Хжаноўскі (op.cit), даказваючы ўплыў вольнага мулярства на “Оду да малодсці”.

¹² Nauka do stopnia VI pod imieniem wtajemniczenia. Nauka wolnego mularstwa. Рукпіс прадстаўлены кс. С.Залескім (op.cit.).

¹³ Цытата па: Chrzanowski I. Op.cit.

рыстаюцца цыркулем дзеля вызначэння ўсёй сваёй працы, – чытаем у кнізе першай ступені¹⁴, – але Мы, вольныя муляры выкарыстоўваем цыркуль праўды дзеля ўзнагароды і суаднясення нашых учынкаў з сям’ю галоўнымі абавязкамі¹⁵. Вагі азначаюць роўнасць, якая пануе паміж братамі ложы і зацірае саслоўную розніцу. Як ад раўнавагі асобных частак будовы залежыць агульная моц, так ад роўнасці залежыць моц таварыства. Як у пабудове ёсць аднароднасць, так у вольным мулярстве павінна быць аднадумства сярод братоў¹⁶. Нарэшце, вугольнік уяўляе сабой руплівасць і вернасць нашага шанюўнага Хірама ў адносінах да мулярскіх статутаў і чысціню, якую ніколі не страціў¹⁷.

У “Песні філарэтаў” Міцкевіч яшчэ раз згадвае цыркуль:

*Bo gdzie się serca palą
Cyrklem uniesień duch...*

Тагачасныя паэты, што належалі да жожаў, такія як Козьмян, Асінскі і Брадзінскі, не прымалі, аднак, выразную схільнасць Міцкевіча да вольнага мулярства і рэзка крытыкавалі яго паэзію.

У вядомых мне спісах сяброў літоўскіх жожаў няма Адама Міцкевіча. Не маю таксама іншага доказу непасрэднай прыналежнасці паэта да масонства. Ён мог быць масонам у 1819 – 1822 гг., г.зн. пасля заканчэння універсітэту і да забароны масонства. Магчыма, знаходжанне Міцкевіча ў тых гадах ў Коўне, дзе не было ложы, было перашкодай на шляху ягонага далучэння да вольнага мулярства. Аднак трэба адзначыць, што ў апублікаваных спісах вольных муляраў змяшчалі прозвішчы толькі тых, хто даў на гэта згоду¹⁸.

II. Уплыў містычнага вольнага мулярства

У сталіцы на Няве Міцкевіч пазнаёміўся са слаўнымі вольнымі мулярамі: кашталянам Аляксандрам Хадкевічам і мастаком Юзафам Аляшкевічам. Апошні аказаў вялізарны ўплыў на нашага паэта.

Аляшкевіч быў Майстрам кафедры польскай пецяўбургскай ложы “Белы арол” і карыстаўся вялікім аўтарытэтам сярод усіх сталічных муляраў. “Як толькі ў іншых ложах узнікалі непаразуменні ці з нагоды ўжывання статута ордэна, – пісаў Пшэцлаўскі, – ці па прычыне сумненняў, якія даты-

¹⁴ Nauka wolnego mularstwa w trzech pierwszych stopniach ku wygodzie Najprzewielebniejszej loży Świątyni Izis zebrane. Рукпіс прадстаўлены ў фрагментах кс. С.Залескім (op.cit.).

¹⁵ Сем абавязкаў – гэта давер, шчырасць, міласэрнасць да бедных, паслухмянасць, лагоднасць і цяплінасць, смеласць і маўчанне.

¹⁶ Allgemeines Handbuch der Freimaurerei... von Lennings Encyclopädie der Freimaurerei. Leipzig. 1900.

¹⁷ Precis du resp. Ordre de l’art royal et maçonnique. 1784. Rkps.

¹⁸ Księga Budownicza loży „Szkoła Sokratesa”. 5818/19. Rkps. Bibl. Un. W Wilnie v. 469.

Адам Міцкевіч на фоне турэмных
кратаў. Паводле малюнка
В.Ваньковіча (1828).

Юзаф Аляшкевіч (1777-1830).
Мастак, Майстар кафедры ложы
“Белы арол” (Санкт-Пецярбург).

чылі абрадаў, пасылалі дэпутацыю да Аляшкевіча, які і выносіў канчатковы прысуд¹⁹.

Па меры магчымасці ён імкнуўся жыць адпаведна сямі абавязкам вольнага муляра і асабліва адрозніваўся міласэрнасцю ў адносінах да бедных. Распавядалі, што аднойчы злодзей спрабаваў яго абакрасці на вуліцы, а, калі зразумеў, што яго заўважылі, кінуўся ўцякаць. Аляшкевіч дагнаў яго і аддаў палоханаму злодзею, які на каленях маліў аб выбачэнні, свае грошы, заявіўшы, што напэўна яны яму вельмі патрэбныя, бо інакш не стаў бы красці. Дабрачыннасць Аляшкевіча Міцкевіч захаваў на вякі ў словах:

*Bo rozdawając między lud jałmużny,
Każdego z biednych po imieni witał,
Tamtych o żony, tych o dzieci pytał.*

Вольнамулярская ідэалогія пецяўбургскага містыка і яго мары пра шчасце ўсяго чалавецтва, а не толькі польскай нацыі, Міцкевіч ахарактарызаваў наступным чынам:

*I widzi całe w męczarniach narody,
Czuje co cierpi, mają cierpieć wieki,
I przewiduje, jak jest kres daleki
Tylu pokoleń zbawienia – swobody²⁰.*

Сустрэўшы Міцкевіча на берагах Нявы, Аляшкевіч прывітаў яго словамі:

*Chrześcijaninem jestem i Polakiem
Witam cię Orła i Booza znakiem²¹.*

Пад “арлом” Міцкевіч напэўнаразумеў “Белага арла”, г.зн. назву ложки, у якой Аляшкевіч быў Майстрам кафедры. Што датычыць “Бооза”, то трэба адзначыць наступнае: у масонскай ложы першай і другой ступені, як памяць пра храм Саламона, знаходзяцца дзве калоны – паўночная і паўднёвая. Паўночная калона – вучнёўская, пры якой вучні атрымліваюць заробак, называецца “Якін” і азначае чысціню. Паўднёвая калона – чаляднікаўская, пры якой чаляднікі атрымліваюць заробак (размова ідзе пра заробак вучняў і чаляднікаў, якія працуюць на будаўніцтве храма Саламона), называецца “Бооз” і азначае мудрасць. Бооз – гэта містычнае паняцце: “Яно моцнае ў Богу²²”. Якін – гэта слова, па якому пазнаюць вучняў, а Бооз – чаляднікаў. Гэтыя словы, як вялікую святыню, захоўваюць у строгай таямніцы. “Каб зберагчы яго ад ціка-

¹⁹ Prace Komisji do badań nad historią literatury i oświaty. Tom I. Warszawa, 1914. Józef Przecławski: Józef Oleszkiewicz.

²⁰ Cz. III. Petersburg.

²¹ Dziadów. Cz. III. паводле аўтографу А.Міцкевіча апублікаваў Ю.Каленбах. (W Krakowie. Nakł. P. Akad. Umiej. 1925). Словы: „Orła i Booza znakiem” паэт, як вядома, замяніў на: „krzyża i pogoni znakiem”.

²² Allgemeines Handbuch der Freimaurerei...

васці або жартаў непасвечаных асабаў, – чытаем у рытуале першай ступені, – яно вымаўляецца з асцярогай, ужываючы *syllabe*, напрыклад, калі хто-небудзь з нашых братоў хоча пачуць гэтае слова, яно вымаўляецца ў адказ, г.зн. скажы мне першую літару, я табе скажу другую; калі той, хто цябе запытаў гаворыць Б, ты адказваеш О, той – О, ты – З; потым ты першую складаеш сілабу, а ён – другую; напрыканцы вымаўляецца самае слова і тройчы паціскаюцца далоні²³.

Аляшкewіч прывітаў Міцкевіча як чалядніка, брата другой ступені²⁴. Гэта здарылася ў 1824 г. праз два гады пасля забароны вольнага мулярства. Раней прызнаная ўрадам ложа “Белы арол” ужо не існавала, але маглі адбывацца тайныя паседжанні, у якіх удзельнічаў таксама Міцкевіч.

Паэт наступным чынам характарызаваў Аляшкewіча:

*Biblią tylko i kabałę bada,
I mówia nawet, że z duchami gada*²⁵.

Дык вось, гэтыя размовы з духамі – не што іншае як навука Сен-Мартэна²⁶ і Сведэнборга. Славуці містык Сен-Мартэн быў уведзены сваім настаўнікам Марцінэсам Паскуалісам у вольнамулярскі саюз Кахенаў і пазней стварыў уласную сістэму *rit rectifié*, якую па-іншаму называюць “марцінізмам”. Гэтая сістэма аб’ядналася пасля канвенту ў *Gaules* з галіноў французскай сістэмы Строгага наглядку і ўзнікла *l’ordre des chevaliers de la Cité sainte*. Сен-Мартэн лічыў вольнамулярства праявай божага і сцвярджаў, што яно ўзнікла адначасна са стварэннем сусвету. Творы гэтага містыка, асабліва *Des Erreurs et de la Verité*, прызнаюцца вольнымі мулярамі падмуркам масонскіх ведаў²⁷.

Няма сумненняў, што з навукай Сен-Мартэна Міцкевіча пазнаёміў Аляшкewіч²⁸. Хутчэй за ўсё гэта адбылося пад час доўгіх размоваў паміж імі. Гэтыя размовы вылучылі Міцкевіча, па-праўдзе, не ад адсутнасці веры, але ад індыферэнтызму, якім ён страдаў²⁹.

Міцкевіч не хаваў сваёй залежнасці ад пецярбургскага містыка ў *Księgach Narodu Polskiego i Pielgrzymstwa Polskiego*, калі пісаў, што выкарыстаў у *Kniгах* тое, што чуў, асабліва з вуснаў паляка па прозвішчу Аляшкewіч. Уплыў Сен-Мартэна на гэты твор характарызаваў ужо прафесар Пігонь³⁰.

²³ Nauka wolnego Mularstwa w trzech pierwszych stopniach ku wygodzie Najprzewielebniejszej loży Świątyni Izis zebrana.

²⁴ На самой справе гэкт *Дзядоў* сведчыць пра тое, што А.Міцкевіч быў прывітаны як вучань, г.зн. брат першай ступені (заўвага А.С.).

²⁵ Dziady. Cz. III. Oleszkiewicz.

²⁶ Поўнае імя – Клод Луі дэ Сен-Мартэн (заўвага А.С.).

²⁷ Allgemeines Handbuch der Freimaurerei...

²⁸ Józef Przeclawski: Józef Oleszkiewicz. Prace Komisji do badań nad historią literatury i oświaty. Tom I. Warszawa, 1914. – Stanisław Pigoń: Z epoki Mickiewicza. Lwów, 1922. – Stanisław Kolbuszewski: Ziemiaki mesjasz narodów. Poznań, 1930.

²⁹ Przeclawski op. cit.

³⁰ Pigoń op. cit. Idee Saint-Martina w „Księgach Narodu Polskiego i Pielgrzymstwa Polskiego”.

Widzenie u Działach таксама было створана пад уплывам Сен-Мартэна, як і загадкавыя “сорак чатыры”³¹. “Чытаю мала, – пісаў Міцкевіч у 1844 г. – Найчасцей гэта творы Сен-Мартэна, якія выкарыстоўваю для сваёй далейшай працы”³². Містыцызм Міцкевіча потым развіваўся ў *Kole Braci Zjednoczonych*.

Духоўная філасофія Сведэнборга, чые ідэі прыняло вольнае мулярства містычнага накірунку, асабліва ідэю о Новам Ерусаліме, таксама не была чужой для Міцкевіча. Уплыў Сведэнборга на частку III *Дзядоў* закранаў прафесар Пігонь³³. Міцкевіч таксама падпаў пад уплыў разэнкрэйцэра Бёмэ, аднаго з адпэтаў алхіміі і герменэўтыкі³⁴. “Сярод сучасных містыкаў найвялікшы Бёмэ, – захапляўся наш паэт. – Гэта душа, якая палае вялікім чыстым полымем і малое свае ўяўленні вогненнымі словамі. Гэта божы прарок і такі прадказальнік будучыні для сучасных хрысціянаў, якім быў Ісая для яўрэяў”.

Сен-Мартэн стаў памостам для пераходу Міцкевіча да тавянізму, адначыў прафесар Пігонь. Уплыў Сен-Мартэна на Тавянскага трэба прызнаць даказаным, прычым, што датычыць пасрэдніка гэтай знаёмасці, то можна лёгка пагадзіцца з тым, што ім стала тагачаснае масонства. Між іншым Тавянскі ўзяў з вучэння французскага містыка яго ідэю о рэінтэграцыі і метампсіхозе, прычым “ператварэнне мэтампсіхозы як арганічнага матыва ў касмагонію, у ядро гістарыясофіі і эсхаталогіі абодвух містыкаў, трактоўка яе ў якасці падмурку погляду на свет, прычым погляду адзінага ў розным, можа сведчыць пра генэтычную сувязь света ўяўленняў і веры Тавянскага з містыкай Сен-Мартэна”. У іх абодвух “літаральна ўсё па прычыне духа і для духа існуе”³⁵. А вось ад Сведэнборга Тавянскі ўзяў вучэнне пра калоны і касмалагічныя ўяўленні.

Відавочна, што да знаёмства з Тавянскім Міцкевіч, дзякуючы пецярбургскаму правадыру, дасканала ведаў вучэнне Сен-Мартэна, а таксама філасофію Сведэнборга і Бёмэ. Погляды гэтых трох славуных містыкаў, як ужо адзначалася, былі прынятыя містычным накірункам масонства.

Аднак паступова Міцкевіч выразна аддаліўся ад вольнага мулярства, сцвярджаючы, што яно трымаецца “голькі на адных формах”³⁶.

Пераклад Алеся Смаленчука

³¹ Kolbuszewski op. cit.

³² Ацэнкі і заўвагі з твораў Якуба Бема, Анёла Слэнзак і Сен-Мартэна. 1836.

³³ Pigoń op. cit. Przymuszczalny ślad Swedenborga w III części „Dziadów”.

³⁴ Rozprawa Mickiewicza o Boehmem. Warszawa. 1898.

³⁵ Цытаты з працаў праф. Пігоня. Op.cit.

³⁶ Literatura Słowiańska wykładana w Kolegium Francuzkiem przez Adama Mickiewicza. Tłumaczenie Feliksa Wrotnowskiego. Poznań. 1865. Lekcja XXVII. Wtorek, 31 maja 1842. <...>